

A mezők liliomai és a kozmikus idő

Isten megtapasztalása a hinduizmusban és a kereszténységben
Interjú Francis D'Sa indiai jezsuita teológussal

Professzor úr, Ön keresztény, de igen élénken foglalkozik a hindu hagyományokkal. Hogy alakult ki ez?

Olyan családba tartozom, amely a szentté avatott indiai misszionárius, Xavéri Ferenc korában keresztelkedett meg. Tehát kerekén 400 éve vagyunk katolikusok. Családunkban azonban több brahman, azaz tudós is volt, ebből a hagyományból azonban kevés maradt fenn. A számunkra közvetített kereszténység ugyanis nem rokonszenvezett a hinduizmussal és a többi indiai vallással, mert azok babonának számítottak.

Miért lett Ön pap?

Kilencen voltunk testvérek, de családjunk történetében én vagyok az első, aki pap és jezsuita lett. Hogyan történt? 1936-ban születtem, és a jezsuiták egyik iskolájába jártam; ott jutottam arra a gondolatra, hogy jezsuita legyek. A gimnázium elvégzése után beléptem a rendbe. Sajnos túl korán, legalábbis utólag így érzem. Ez nem volt helyes lépés. Nem voltam még 17 éves sem. A jezsuiták azonban ragaszkodtak ahhoz, hogy az ember ebben a korban lépjen be, mert úgy vélték, különben elvész. A poonai egyetemen az indiai filozófiából szereztem magiszteri fokozatot, aztán a jezsuiták Innsbruckba küldtek tanulni. Mivel elég sokat tanultam a németet, előljáróim úgy vélték, a német idealizmusban kellene elmélyednem. Ezt azonban elutasítottam, mert Indiában nem lehetett volna mit kezdeni vele. Teológiai tanulmányaim után rögtön Bécsbe mentem, s ott indológiát tanultam, majd behatóan tanulmányoztam a szanszkrit nyelvet.

Így aztán éppen a távolban fedezte fel indiai gyökereit?

Igen, lehet ezt mondani, hiszen az Indiában, spanyol jezsuitáktól kapott nevelés gondosan távol tartott az indiai hagyománytól.

Voltaképpen miért?

Ők nagyrészt azt a hagyományt vették át és hagyományozták tovább, amelyet Xavéri Szent Ferenc 400 évvel korábban Spanyolországból hozott. Így aztán a keresztény, ill. egyházi képzés során minden indiai vallással szembeni ellenszenvet és elutasítást tápláltak belénk, indiaiakba. A hinduizmust azért vetették meg, mert a hinduk állítólag tele vannak bűnnel, mivel – mint mondták – nem érdekli őket a vallás és Isten ügye.

Mára leküzdtek-e már ezt az elutasító magatartást?

Azt hiszem, jórészt igen. Később aztán, teológiai tanárként az is megvilágosodott számomra, hogy teológiai tanárainknak és kiképzőinknek annak idején, az ötvenes években halvány sejtelmük sem volt a korabeli európai kezdeményezésekről. S ami ugyancsak fájdalmat okoz nekem: a keresztény teológia akkoriban megvetette az indiai kultúrát, az indiai zenét és művészetet. Persze India művészete részben erotikus művészet – s a misszionáriusok ezért az ördög művének tekintették.

Ön hogyan fedezte fel Indiát?

Bécsben nyílt meg lassanként a szemem. Ekkor már húszas éveim végén jártam. Az egyik ortodox indiai filozófiai rendszerről, a „mimamszáról” írtam doktori értekezése-

met. Ez egy szent iratokat magyarázó, védikus iskola, amely arra tanít, hogyan kell értelmezni a védákat, India régi szent iratait. Tárnya az a kinyilatkoztatás, amelynek nincs oka. Vagyis ez az irányzat tagadja Isten létét, és radikális kritikának veti alá az indiai istenségeket. Az „Isten nélküli kinyilatkoztatásról” van itt szó. Kinyilatkoztatásról – kinyilatkoztató nélkül. Mélyen hatott rám ez a gondolkodásmód, és meghatározóvá vált számomra.

Indiaiként, a hinduizmus alapján hogyan gondolkodik Ön Istenről?

Az az isteneszme, amelyet például a kereszténység is hirdet, az indiaiak szemében mindig antrópikus, ember formájú, antropomorf, az ember képére készült. S ez nem vonzó. Az indiaiak semmit sem képesek elviselni, ami meg akarja szabni az Isteni titkát.

Hogyan lehet az ember egyszerre keresztény és hindu?

Amikor szanszkritul tanulmányoztam nagy vallási énekeinket, a Bhagavadgítát, akkor nyíltak fel a szemeim. Ez nem történt meg évekkor korábban, amikor angol fordításban tanulmányoztam; azt inkább felszínesnek éreztem. De a Bhagavadgíta szanszkritul! Az igen! Annyi minden rejlik benne, s oly sok képzettársítást ébreszt! Szerelem volt ez első látásra! Mély, tartós szerelem. Az Isteni feloldhatatlan, kifürkészhetetlen, megszüntethetetlen titka bűvöl el. Egy cseppnyi érezhető ebből a János-evangéliumban is, mondjuk az olyan kijelentésekben, hogy „ők bennem laknak, és én öbennük”.

Miben különbözik ez a keresztény istenelképzeléstől?

Abban, ami az isteni Titok indiai sejtését megkülönbözteti a keresztény teológiától: A keresztény Isten „anthropo-theosz”, emberre vonatkoztatott Isten. A Bhagavadgíta indiai, hinduista elképzelése viszont egy „kozmo-theosz”, a dinamikus teremtési történetben működő isteni Titok.

A kereszténységben Isten az ember partnere, s a Biblia zsidó-keresztény hagyománya kiemeli az embert, ő a teremtés koronája, másfelől pedig Isten képmása, valamiféle „mikro-theosz”, Kicsi Isten, szemben a „makro-theossal”, a Nagy Istennel. A kereszténység hitvallása és tanítása szerint Jézus Krisztus egyszerre ember és Isten, elválaszthatatlanul. A Bhagavadgíta azonban egészen mást tanít. Abból azt tanuljuk, hogy mi, emberek mennyire csak egy részt alkotunk, a mindent átfogó kozmikus valóság egy része vagyunk, s éppenséggel nem a teremtés koronája.

Ha magamra tekintek, nem tudom azt mondani: Gondolkodásomnak ez a része keresztény, ez pedig hindu. Úgy vagyok ezzel, mint a szivárvány színeivel; különbözőek, mégis az egyetlen szivárványhoz tartoznak. Természetesen időre van szükség ennek a felfedezéséhez. Keresztényként nőttem fel, és keresztény maradok. Lényemet azonban áthatják a szivárvány különböző színei.

A kereszténység, a Bibliának megfelelően, hangsúlyozottan történelmi vallás. A Jézus Krisztusban bekövetkezett Isten-eseménynek dátuma van. Pontius Pilatus, a ró-

mai tisztartó még a Hitvallásban is helyet kapott. Hogyan zajlik viszont az idő a hinduizmusban?

Az idő a zsidóságban és a kereszténységben antrópikus. Ezen azt értem, hogy ember formájú. Isten foglalja az ő népével. A Biblia szélében-hosszában erről beszél. Az indiai vallásban viszont a kozmikus idő zajlik. Nem az emberi adatoknak van kiemelkedő fontosságuk, hanem annak, hogy a kozmikus történések összessége összetartozik.

Keresztényként hogyan képzelhetjük el a kozmikus időt?

Nem kell messzire mennünk. A „hegyi beszédben” Jézus beszél a mezők liliomairól. Ha arra az időre gondolunk, amelyben ezek a liliomok – az embertől függetlenül – növekednek, virágoznak, illatoznak, elszáradnak és elpusztulnak, akkor megsejthetünk valamit abból, mit jelent az idő a hinduk vallásában.

Mi a lényege ennek a vallásnak?

Nem a tanok. Azokat újból és újból felül kell vizsgálni, és újra kell értelmezni az adott kor kérdéseinek megfelelően. A hittételek mindig a vallás lényegének kifejeződései. Jézus Krisztus ember és Isten, ezt hisszük mi, keresztények. A hinduizmussal találkozáskor azonban ez nem elégséges, mivel a hinduizmus egészen másképp fogja fel az embert is, és Istent is. Hogyan értsünk szót mi, keresztények a hindukkal – erről van szó. A legtöbb keresztény teológus azonban nem ismeri fel a problémát. Ők ugyanis úgy vélik, hogy a hit látóhatára mindenütt ugyanaz. Úgy gondolják: Amit mi, keresztények megvallunk, az nyilván mások számára is érthető. Megfordítva, a hinduk ugyanezt képzelelik. Viszont én úgy gondolom, tekintetbe kell venni a hit látóhatárainak különbözőségét, mert a világra vetett minden pillantásunkat s minden cselekvésünket mindenkori, másoktól eltérő hit-látóhatárunk is meghatározza.

Mondana egy példát a hit látóhatárainak különbözőségére?

Vegyük az emberről alkotott képet. A kereszténység az ember sajátosságát hangsúlyozza. Csodálatosan, a legnagyobb lelkesedéssel beszél az emberről. Az ember Istenhez hasonlít, ő a teremtés középpontja. A kereszténység-

nek azonban kevés mondanivalója van a teremtésről, a kozmoszról, a testünkről. Látom azt a sok nemes dolgot, amit a kereszténység az emberről tanít, de szomorú, milyen keveset tud mondani a kereszténység a teremtésről – és ennek komoly következményei vannak, a világméretű ökológiai pusztítástól a kereszténység hagyományos testellenességéig.

A hinduizmusban viszont a kozmosz áll a középpontban, nem az ember. Az ember, mint mondtam, csak egy rész. Ezért elhanyagolják az emberi közösséget. A hinduizmus nagy gyengesége a kasztrendszer szörnyűsége. Ezt meg kell szüntetni – és sok hindu áll e küzdelem élvonalában –, mert benne testesül meg az, hogy az indiai hagyomány elhanyagolja az emberi közösséget. Annál komolyabban veszik viszont a kozmikus közösséget. Szélsőséges esetben a tehén fontosabb, mint a szenvedő ember, a „dalit”, az úgynevezett érinthetetlen, a kaszt nélküli. Másfelől viszont lélegzetelállítóan szép a kozmikus egység látomása, amely minden lény, minden kor, a múlt, a jelen és a jövő összetartozásának tapasztalata. Így aztán egészen másképp viszonyulnak a halálhoz is: a kozmosz sorsa az én sorsom, mivel a kozmosz része vagyok.

A kereszténység és a hinduizmus egyaránt elbűvölő, de sajnos mindkettő egyoldalú. Nem egészíthetnék ki egymást? Mit veszítenénk – mindkettőnk egyoldalúságán kívül?

Minek kell történnie ahhoz, hogy a két vallási világ találkozzék egymással, és felvilágosíthatassák egymást?

Szeretnünk kell egymást. A felebaráti szeretet parancsa nem csupán a személyekre érvényes, hanem a hagyományokra is. Ha megvan a szeretet, akkor a szeretet bölcsessége is napfényre jut. Jobban meg fogjuk érteni egymást, mert nem állunk majd meg az információknál. A hinduk meg fogják ismerni a keresztények körében, hogy Isten szereti az embert – mi, keresztények pedig meg fogjuk tanulni a hinduktól a kozmosz bölcsességét. Csak akkor kezdődhet el egymás helyes megismerése, ha szeretjük egymást.

Hogyan ítéli meg Ön azokat az embert megvető, romboló hagyományokat, amelyek mindkét vallásban jelen vannak?

Minden hagyománynak megvannak a maga sötét sarkai. Ezek nem tudatosulhatnak bennünk – hacsak nem találkoznak egészen más sötét sarkokkal. Csak a kölcsönösség révén helyesbíthetjük azt, ami bennünk romboló. Az Én-t nem lehet felfedezni a Te nélkül. Én és Te, így, ketten együtt pedig felfedezzük az eredeti Mi-t. Erről van szó. Ne féljünk attól, hogy elveszítjük önazonosságunkat. Nem, a találkozás nyomán mindketten érettebben és gyógyultan találunk rá ismét önmagunkra.

Tanulhatnak-e a keresztények a hinduktól?

Igen. Feltéve, hogy megválnak attól az előítéletektől, amely szerint a hinduizmus sokistenhit. A hinduizmus „dévakként”, úgynevezett „isteneként” írja le a világban működő erőket. Ezek az „istenek” az életerők iránti tiszteletet jelképezik. A hinduizmusban azonban minden jelenség mögött a kikutathatatlan isteni Titok áll. A kozmosz az isteni Titok „teste”. Ha a keresztények megértik ezt, akkor megtanulhatják a hinduktól azok összetartozását a kozmoszsal – anélkül, hogy átvinnék a mitológiát és a hinduizmus alakjait.

Thomas Seiterich-Kreuzkamp

Francis D'Sa jelenleg a würzburgi egyetem vendég-tanára, és tanított már a frankfurti egyetemen is.

Forrás: Publik-Forum, 2004/2

